

Aspekty genderové dimenze korupce v mezinárodním kontextu

Transparency International - Česká republika (TI-CZ) je nevládní neziskovou organizací, jejímž posláním je mapovat stav korupce v ČR a svou činností aktivně přispívat k jejímu omezení. TI-CZ se zaměřuje především na prosazování systémových změn v oblasti veřejné správy, legislativy a soukromého sektoru. Kromě projektů, které se dlouhodobě věnují konkrétním oblastem (například financování politických stran, justici či organizovanému zločinu), TI-CZ také vyšetřuje konkrétní kauzy a poskytuje právní a vzdělávací služby.

Studie vznikla v rámci projektu U4 – Studijní cesta do Norska

Praha, červen 2016

Projekt podpořila Nadace Open Society Fund Praha z programu Dejme (že)nám šanci, který je financován z Norských fondů. Prostřednictvím Norských fondů přispívá Norsko ke snižování sociálních a ekonomických rozdílů a posílení vzájemné spolupráce v Evropě. Podporuje především ochranu životního prostředí, výzkum a stipendia, rozvoj občanské společnosti, péči o zdraví, děti, rovnost žen a mužů či zkvalitnění justice. Program Dejme (že)nám šanci podporuje rovné příležitosti žen a mužů v pracovním i osobním životě a prevenci a pomoc obětem domácího násilí v České republice. Spravuje ho Nadace Open Society Fund Praha, která od roku 1992 rozvíjí hodnoty otevřené společnosti a demokracie v České republice.

www.dejmezenamsanci.cz

www.osf.cz

www.eeagrants.org

©2016 Transparency International – Česká republika, o.p.s.

Studie aspektů genderové dimenze korupce v mezinárodním kontextu

Studie aspektů genderové dimenze korupce v mezinárodním kontextu vznikla na základě bilaterální spolupráce Transparency International – Česká republika, o.p.s. (dále jen TI-CZ) a norské organizace U4, jejíž experti se genderovou dimenzí korupce dlouhodobě zabývají.

Cílem studie je prezentovat zkušenosti z praxe expertů organizace U4 v kontextu se závěry mezinárodních analýz a z nich plynoucích opatření, navrhnout analytické nástroje, postupy a strategie vhodné pro mapování vztahu genderu a korupce, porovnat závěry projektu Neúplatné ženy s výsledky mezinárodních studií a rámcově identifikovat strategie, jak uvádět analytické postupy do praxe.

Výsledky mezinárodních analýz

Téma genderu a korupce je ve světovém měřítku aktuální. Mnohé země již realizovaly průzkumy, jimiž chtěly prokázat souvislost mezi mírou korupce a genderovou vyvážeností, a to zejména v rozhodovacích funkcích. Právě v těch se totiž z důvodu dispozice rozhodovacích pravomocí koncentruje riziko korupčního jednání.

Na úvod je třeba konstatovat, že ač se k tematice váže poměrně široká základna realizovaných studií, dosud žádná z nich **nepřinesla jednoznačný závěr, který by potvrdil, že jsou ženy méně korumpovatelné než muži**. Tato nemožnost dosáhnout jednoznačného výsledku je ovlivněna zejména **rozsahem jednání**, které lze pod pojmem korupce identifikovat, ale také **širokým spektrem oblastí a životních situací**, ve kterých se mohou občané s korupčním jednáním setkat. Je třeba mít na zřeteli, že korupce může mít jednoduchou podobu věcných nebo peněžitých darů, ale zároveň se může jednat o poskytování jiných výhod, které mohou mít dopad jak na soukromoprávní vztahy, tak do oblasti veřejného zájmu.

Nicméně právě díky množství provedených studií, které přinášejí dílčí výsledky a srovnání, lze dovozovat strategie konkrétních protikorupčních opatření a zjištěné poznatky využívat pro systémové změny. Tyto procesy v neposlední řadě napomáhají vyváženému postavení mužů a žen ve všech složkách veřejného prostoru. I když se zahraniční studie na jednoznačně vyznívajících závěrech v souvislosti s větší nebo menší korumpovatelností mužů a žen neshodují, přesto v nich lze identifikovat konkrétní poznatky přínosné pro analyzování této oblasti.

Jeden z těchto poznatků přináší například studie Eckela a Grossmana (1998) jejichž experimentální šetření potvrdilo, že **ženy disponují zvýšenou potřebou trestat sobecké chování častěji než muži**. Pokud bychom toto zjištění uplatňovali i v oblasti korupce, lze dovodit, že ženy mohou být obecně lépe vybaveny pro monitorovací a auditní oblasti. S tím souvisí i další mezinárodně platný poznatek uveřejněný v analýze realizované experty organizace U4 v zemích Jižní Ameriky, konkrétně v Peru. Analýza interpretuje zkušenosti muže-taxikáře, který tvrdí, že ženy policistky jsou přísnější než muži policisté, kteří jsou údajně svolnější k prominutí trestu. Obě výše zmíněné interpretace odpovídají i výsledku šetření, který byl prezentován v rámci konference Neúplatné ženy (pořádané TI-CZ v únoru

---

2016), kde panelistka Vita Habjan Barborič sdílela zkušenosti ze Slovinska. Hovořila o zjištění, že ženy inspektorky jsou důslednější při provádění inspektorských činností. Tato preciznost je odůvodňována charakterovou vlastností typičtější pro ženy, a to, že neinklinují k vytváření recipročních vztahů s kontrolovaným subjektem. Ženy nemají tendence vytvářet si klientelistickou síť vztahů, ze kterých by mohly do budoucna čerpat benefit.

Další zprostředkovaný poznatek pochází z analýzy realizované Anand Swany a kol. v r. 2001, v rámci které bylo zjištěno, že **společnosti vlastněné ženami jsou méně často spojovány s úplatkářstvím**, konkrétně jsou od těchto společností méně často požadovány úplatky ze strany úředních osob. Opět se nabízí srovnání s informací prezentovanou na konferenci Neúplatné ženy zástupkyní norské TI Gro Skaaren Fystro, a sice že ženy jsou méně spolehlivé z hlediska skutečného placení úplatků. Jinak řečeno ženy, které slíbí poskytnutí úplatku, nakonec úplatek nezaplatí, i když zmíněnou výhodu získají. Studie Anand Swany tedy neodpovídá na otázku, jestli jsou tyto úřední osoby zdrženlivější z důvodu, že vědí, že ženy odsuzují korupční chování anebo právě z důvodu, že je pravděpodobnější, že by nakonec úplatek nezaplatily.

V jednom z dílčích závěrů genderově-protikorupční studie provedené experty švédské mezinárodní agentury SIDA zaznívá sdělení, že ženy se prokazatelně vyznačují větší averzí vůči „stavu ohrožení“ a riziku obecně. Považujeme-li tedy podplácení za rizikové chování, rozdíl v míře averze vůči takovému chování by mohl částečně vysvětlovat menší ochotu žen zapojit se do korupce.

Z analýzy Dollar a kol. z roku 2001 bylo zjištěno, že nižší míra korupce se vyskytuje v zemích, kde je více žen zastoupeno v parlamentu, což je obdobný závěr jako u výše uvedené studie Anand Swany a kol. (zde však byla porovnávána míra korupce a zastoupení žen v seniorních pozicích ve státní/veřejné správě).

Do kontextu zapadá i doporučení Světové banky, které potvrzuje, že zvyšující se počet žen participujících ve veřejné oblasti má za následek omezení korupce.

Na základě zhodnocení výsledků mezinárodních studií lze shrnout, že ze studií sice nevyplývá jednoznačný závěr o menší korumpovatelnosti žen, nicméně **ani jedna studie neprokázala, že by byly ženy korumpovatelné více.**

Analytické postupy, nástroje a strategie

Při stanovování analytických postupů, případně využití analytických nástrojů a strategií, je třeba akcentovat interdisciplinaritu tématu. Vztah genderu a korupce nelze škatulkovat pouze do (trestně) právní a sociální roviny, ale podstatný vliv má i oblast psychologie, geografie, ekonomie (...). Studie Dollar a kol. z roku 2001 se z tohoto důvodu například zaměřila na porovnávání míry korupce s rozsahem občanských svobod, výší platu či úrovní vzdělání.

Studie Hung-En Sung z roku 2003 navazuje na výše uvedené závěry a zkoumá míru korupce s dalšími faktory, kterými jsou **význam práva, svoboda slova a tisku či úroveň demokracie**. Při zohlednění jednotlivých proměnných dospěli autoři studie k závěru, že nelze najít jednoznačný vztah mezi mírou korupce a genderem, neboť do tohoto vztahu vstupují právě výše uvedené faktory.

Důležitou otázkou při aplikování případných protikorupčních strategií je, **zda míru korupce ovlivňuje podíl žen v rozhodovacích pozicích**, nebo jestli je podíl žen v rozhodovacích pozicích ovlivňován mírou korupce. Rozklíčování této otázky může být stěžejní pro jakákoli další doporučení a strategie.

A ačkoli je možné různými dotazníkovými šetřeními zjišťovat veřejné mínění a zkušenosti s korupcí (viz např. Sociologický průzkum vnímání korupce veřejností agentury STEM/MARK v rámci projektu Neúplatné ženy), experti se shodují na tom, že výsledky jsou v konečném důsledku poměrně problematicky interpretovatelné. Důvodem je že, respondenti často nereflektují skutečný život, resp. chování v reálném životě. Zde je možné odkázat na výsledky sociologického průzkumu agentury STEM/MARK uveřejněné v brožuře Neúplatné ženy? Genderová dimenze korupce, ze kterých vyplývá, že 82 % dotázaných se domnívá, že se v životě nevyhneme situaci, kdy je nutné nabídnout úplatek, avšak osobní zkušenost s korupčním jednáním deklaruje již jen 18 % dotazovaných (22 % mužů, 14 % žen). Experimentální výzkum může nedostatky těchto dotazníkových šetření překonat a definovat příčinné souvislosti, avšak ty mohou být následně reálnými situacemi vyvráceny.

Porovnání s výsledky projektu Neúplatné ženy

Mnohé závěry mezinárodních analýz se protínají s výsledky, ke kterým dospěla TI-CZ při analyzování genderové dimenze korupce v České republice. Jedním z důležitých a již výše zmíněných závěrů je, že je třeba vztah korupce a genderu vnímat **komplexněji a s přesahem do dalších odvětví**. Míra korupce není ovlivňována genderem izolovaně, ale mají na ni vliv různé faktory. Oproti analýze TI-CZ, která zkoumala jednak sociologické a dále právní hledisko, se zahraniční studie zaměřují i obecně na míru vyspělosti právního státu nebo kvalitu zaručených občanských práv. Tato hlediska mají významnější dopad především u rozvojových států. Nastal-li tedy v dané zemi proces zavádění gender mainstreamových opatření i do oblasti korupce, navržená opatření musí být komplexní, a vždy mezioborová.

Ve všech studiích i přístupech je kladen důraz na rovnoprávné zastoupení mužů a žen **v rozhodovacích pozicích**. Tato snaha hraje roli jednak v procesu samotného vyvažování genderového obsazování veřejných funkcí, ale zároveň napomáhá širší dostupnosti dat k jejich případnému porovnávání v rámci dalších studií.

Dalším podstatným sdělením mezinárodních studií je konstatování, že dokud ženy nebudou v dostatečné míře zastoupeny v rozhodovacích pozicích, nebudou moci rozhodovat o tématech, která jsou pro ně aktuální a která mohou muži opomíjet. Z dostupných šetření vyplývá, že takovými oblastmi mohou být např. zdravotnictví, školství a obecně okruh témat řešících sociální aspekty.

Nelze jednoznačně prokázat, že by byly ženy méně korumpovatelné než muži. I přes tento nejednoznačný závěr však akcentují všichni autoři analýz **důležitost a význam mapování oblasti korupce a genderu**, a to zejména z důvodu **otevření diskuze** nad otázkou vyvážených příležitostí mužů a žen z hlediska genderu.

Budoucnost – Mapování genderu v korupci

Mapování genderové dimenze korupce TI-CZ bylo v České republice pilotním projektem. Avšak navázaná spolupráce se zahraničními organizacemi ukázala, že se nejedná o izolované téma a že existuje široká škála proměnných, kterými lze vzájemný vztah genderu a korupce interpretovat. V tuto chvíli se nabízejí dva významné směry, jimiž by mohla spolupráce pokračovat. Jedním je snaha analyzovat genderovou dimenzi korupce v evropském měřítku a pokusit se specifikovat konkrétní protikorupční nástroje využitelné v rámci Evropy, tedy v koherentním právním a demografickém prostředí, nebo převést pozornost do rozvojových zemí a podpořit dílčími dostupnými výsledky o vlivu genderu na míru korupce rozvoj základních lidských práv v těchto rozvojových zemích. Předpokladem pro obě varianty navazujících studií je nalezení vhodného partnera, který by se podílel na sběru a vyhodnocení vstupních národních dat a dále na podpoře aplikace navržených opatření.

Seznam zdrojové literatury:

- 1) Are men and women equally corrupt?; Author: Frédéric Boehm (2015), dostupné [zde](#)
- 2) A Gender Analysis of Corruption – forms, effects and eradication strategies, Author: Nordic Consulting Group (2009); dostupné [zde](#)
- 3) Corruption and Gender: Approaches and Recommendations for TA, Author: Schimmel, Bianca and Pech, Birgit (2004), dostupné [zde](#)
- 4) State of Research on Gender and Corruption, Author: Farzana Nawaz , U4 Helpdesk, Transparency International, with special gratitude to Hanny Cueva Beteta, Dr. Celestine Nyamu Musembi and Dr. Naomi Hossain at UNIFEM and UNDP (2009), dostupné [zde](#)
- 5) The gendered impact of corruption: Who suffers more – men or women?, Author: Frédéric Boehm, Erika Sierra (2015), dostupné [zde](#)
- 6) Gender, Corruption and Education, Author: Marie Chêne, U4 Helpdesk, Transparency International (2009), dostupné [zde](#)
- 7) Neúplatné ženy? Genderová dimenze korupce, Autor: Zdeněk Michora, Martina Mikolášková, Aneta Judová, Lenka Lenochová, David Ondráčka, Lucie Žáčková, s přispěním Romany Volejníčkové, realizátor sociologického průzkumu: STEM/MARK, dostupné [zde](#)

Transparency International – Česká republika, o. p. s.

Sokolovská 143
180 00 Praha 8
Tel. +420 224 240 895-7

**„Hlídáme veřejný
zájem, hájíme
efektivní
a odpovědnou
správu země“**

Bankovní číslo účtu Transparency International Česká republika,
o. p. s. vedeného u Fio banky, a. s. (pobočka banky na Praze 1)
je 2100385154/2010

---

www.transparency.cz
posta@transparency.cz
[@Transparency_CZ](https://www.instagram.com/Transparency_CZ)

© Transparency International ČR. Všechna práva vyhrazena.